

VLEESCHAUWER, Herman de (Dendermonde
6 juli 1899 – Pretoria 16 augustus 1986). Zoon van
Kamiel de Vleeschauwer en vader van Camiel de
Vleeschauwer.

Was leerling aan het Heilige-Maagdcollege in Den-dermonde en op het einde van de Eerste Werldoorlog bij de Kruisheren te Maaseik. De Vleeschauwer studeerde in 1919 gedurende enkele maanden aan het seminarie te Mechelen en nadien te Brugge. In 1920 schreef hij zich in aan de Gentse rijksuniversiteit waar hij wijsbegeerte en geschiedenis studeerde. In 1923 promoveerde hij in de wijsbegeerte op een proefschrift over R. Eucken. In 1925 werd hij er aangesteld als docent aan de faculteit letteren en wijsbegeerte. In 1932 werd hij bevorderd tot buitengewoon hoogleraar en in 1934 volgde zijn benoeming tot gewoon hoogleraar. Van 1934 tot 1937 publiceerde hij zijn standaardwerk over Kant, *La déduction transcendentale dans l'œuvre de Kant*, dat hem groot aanzien bezorgde in de wereld van de Kantkenners en hem meteen een eredoctoraat opleverde aan de universiteit te Glasgow (16 juni 1937). In 1939 werd De Vleeschauwer lid van de Koninklijke **Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België**. In hetzelfde jaar werd hij als reserveofficier gemobiliseerd, maar trok onmiddellijk na de capitulatie van het Belgisch leger huiswaarts.

Op 11 juli 1940 hield De Vleeschauwer in Gent-brugge, zijn woonplaats, voor de Vlaamsche Bond een rede waarin hij het failliet van de democratie erkende en een Nieuwe Orde verdedigde. In augustus 1940 ondertekende De Vleeschauwer, die als academicus steeds openlijk had gesympathiseerd met het Vlaams-nationalisme, de oproep voor de Volksbeweging van het **Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV)**. Terwijl De Vleeschauwer zich voor de oorlog vooral toelegde op zijn wetenschappelijk werk en zijn academische carrière, trad hij tijdens de bezetting binnen de V.B. op het voorplan als de 'onderwijsideoloog' van het VNV, waarvan hij pas begin 1942 lid werd.

Op 24 augustus 1940 aanvaardde hij het voorzitterschap van de **Vaste Commissie voor Taaltoezicht**, nadat **Flor Grammens** als kandidaat-voorzitter door het college van secretarissen-generaal was gewraakt. Een ambt waaruit hij ontslag nam, toen op 16 november 1940 zijn benoeming tot directeur-generaal van het hoger onderwijs rond was. De aanstelling van De Vleeschauwer als topambtenaar bij het ministerie van openbaar onderwijs kaderde in de Duitse benoemingspolitiek die 'deutschfreundliche' figuren in de Belgische administratie katapulteerde en werd door het VNV als een overwinning beschouwd. De Vleeschauwer was tijdens de bezetting ook een tijdlang lid van de **Vlaamsche Cultuuraad**, waarin hij overigens geen actieve rol speelde. Veeleer dan zijn bestuursdaden als directeur-generaal, die zich voornamelijk beperkten tot het praktische niveau, zijn De Vleeschauwers publicaties van belang. Tijdens de oorlogsjaren leverde hij, met een stroom artikels in onder andere **Volk en Staat** en met de brochures *De universiteit van gister en morgen*

en Voor een nationaal cultuur- en opvoedingsprogramma, de blauwdruk voor een hervorming van het culturele leven en het onderwijs- en opvoedingsstelsel in Vlaams-nationalistische zin. In zijn hervormingsvoorstellen bepleitte hij een gecentraliseerd cultuurbeleid, dat inhoudelijk vertrok vanuit het "volksche beginsel" en dat moest in handen worden gegeven van een corporatistische "cultuurkamer". Daarnaast schreef hij de staat, als emanatie van het volk, een onderwijsmonopolie toe. Een "nationale opvoedingscorporatie" zou instaan voor het beleid van het eenheidsnet: "de nationale volkschool". De eenheidsopvoeding die werd nagestreefd en het onderwijs aan de universiteiten konden levensbeschouwelijk niet neutraal zijn, maar dienden te vertrekken vanuit de "volksche levensordering" als de "eenige geldende en de eenig toelaatbare norm".

Na de bevrijding dook De Vleeschauwer te Brussel onder en werd hij in het proces van het dagblad *Volk en Staat* bij verstek ter dood veroordeeld. Intussen kon de beklaagde met behulp van valse identiteitsbewijzen ontsnappen naar Zwitserland en vervolgens naar Zuid-Afrika waar professor Coetzee hem een bescheiden betrekking bezorgde in de Merensky bibliotheek van de universiteit van Pretoria. Hij werd een van de leidende figuren binnen de Vlaamse en nationalistische milieus in Zuid-Afrika. Spreker op 11 juli-vieringen en Van Riebeeckfeesten werd hij dra ook een vraagbaak voor tientallen Vlamingen die naar Zuid-Afrika wilden uitwijken. Officieel kreeg hij intussen tegenwerking van de Belgische autoriteiten in Zuid-Afrika en van het **Algemeen-Nederlands Verbond**, dat hem vanuit Den Haag als medelid schrapte. Hij vond echter bescherming bij de sinds 1948 aan de macht zijnde Nasionale Partij.

Intussen kwam zijn universitaire loopbaan weer op gang. Aan de UNISA (Universiteit van Suid-Afrika) kreeg hij in 1957 de leerstoel wijsbegeerte toegewezen. In hetzelfde jaar verwierf hij ook de Zuid-Afrikaanse nationaliteit. Geleidelijk legde de hoogleraar wijsbegeerte zich meer en meer toe op de bibliotheekwetenschappen waarvoor hij een universitair departement oprichtte. In 1969 kreeg hij bericht uit het auditoraat van Antwerpen met vrijstelling van alle vervolging. Hij voelde zich echter te oud om weer de Belgische nationaliteit aan te vragen. In 1973 werd hij aan de UNISA eredoctor in de bibliotheekwetenschappen en in 1974 kreeg hij de Zuid-Afrikaanse staatsprijs voor wijsbegeerte. Zijn laatste levensjaren wijdde hij nog aan een groot opgezet werk over de 16de-eeuwse Vlaamse wijsgeer Arnold Geulincx, dat echter zijn voltooiing niet kende. Ook werkte hij aan studies over wat hij als zijn levenswerk beschouwde: de geschiedenis van het intellectuele leven in de Nederlanden.

WERKEN: Artikelen in *Vlaamsche Arbeid* (1926-1927); *Hooger Leven* (1930); *Jong Dietschland* (1930-1932); *Ontwikkeling* (1931);

Volk en Staat (1942-1944); *Het Laatste Nieuws* (1943); *De Nationaal-Socialist* (1944); *Jong Europa* (1943); – *De universiteit van gister en morgen*, 1943; – *Voor een nationaal cultuur- en opvoedingsprogramma*, 1943.

LITERATUUR: Rijksuniversiteit te Gent. *Liber Memorialis* 1913-1960, I, 1960, p. 305-309; – O. Moens, F. Simon en J. Tyssens, “‘De dag van de opvoeders is nu op komst’: onderwijshervormingsvoorstellen rond de Tweede Wereldoorlog’, in *De Tweede Wereldoorlog als factor in de onderwijsgeschiedenis*, 1997, p. 17-61.

RIK BOSTOEN EN OLAF MOENS